

*Kasım
2009*

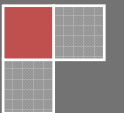
İK V DEĞERLENDİRME NOTU

SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI VE
TÜRKİYE

Selen AKSES

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

www.ikv.org.tr

SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI VE TÜRKİYE

Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde uygulanan “ayırıcılık yapılmaması ilkesi ” (non discrimination principle) – en fazla müsaadeye mazhar ülke ilkesi - ticaret serbestleşmesine yönlendirerek dünya piyasasının herhangi bir yerinde rekabet eden DTÖ üyelerine adil şartların uygulamasını garantileme amaçını taşımaktadır. Bir üye ülke tarafından herhangi bir diğer üye devlet ile anlaşma yapılmasını takiben, verilen tavizlerden doğan avantajların DTÖ’ nün diğer üye ülkelere de sağlanması gerekmektedir. Ancak, Ticaret ve Gümrük Tarifleri Genel Anlaşması (GATT) ’nın 14 maddesi¹ ve Hizmet Ticareti Genel Anlaşma (GATS)’nın 5 maddesi², iki istisnâ durumda ayırım yapılmaması ilkesinin uygulama zorunluluğunu ortadan kaldırılabilmektedir; bunlar Gümrük Birliği (GB) ve Serbest Ticaret Alanları (STA) oluşturulduğunda gerçekleştirilebilmektedir. Serbest Ticaret Anlaşması, en az iki ülke arasında ticareti etkileyen tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılmasıyla oluşur ancak taraf ülkeler, üçüncü ülkeler ile ticaretlerinde kendi ulusal gümrük politikalarını sürdürmektedirler. Gümrük Birliği’nde ise, üçüncü ülkelere karşı ortak ticaret politikası uygulamaktadırlar, yani ortak gümrük tarife pozisyonun alındığı, Serbest Ticaret Anlaşmalarının geliştirilmiş biçimi ve bir üst entegrasyon aşaması olarak görebiliriz. Yalnız bu Gümrük Birliği ve STA’larda ayırıcılık yapılmaması ilkesinin istisnalarından faydalanmak için bazı şartların yerine getirilmesi gerekiyor. Bunlardan en önemlisi anlaşma yapılmadan önceki duruma göre yeni ve daha ileri giden ayırıcılık öngörülmemesidir.

Yukarıda belirtilen çelişkili duruma AB’nin üçüncü ülkelerle yaptığı STA ve bunlara göre Türkiye’nin durumu iyi bir örnek oluşturmaktadır. Bilindiği gibi, Türkiye, 26 Mart 1995 tarihinden itibaren DTÖ’ ye üye olmuştur ve 1996 yılında Türkiye ve Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir. Her iki taraf da üçüncü ülkelerle STA da yapmaktadır. Ancak, Avrupa Birliği’nin STA imzalaması Türkiye için bir anlamda, endişe kaynağı oluşturmaktadır. Şöyle ki; Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki Ortaklık Anlaşmasına göre ortaklığın son dönemini oluşturan Gümrük Birliğini tesis eden 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararının 16.maddesi, Türkiye’nin, AB’nin, STA’ları da kapsayan tercihli gümrük politikasına uyumunu öngörmektedir. AB’nin üçüncü ülkelerle imzaladığı STA’lar AB–27 ve Türkiye’nin oluşturduğu Gümrük alanını kapsarken, Türkiye’nin halen AB üyesi olmaması nedeniyle bu ticari anlaşmalarının yapıldığı karar mekanizmasına ve sürecine dahil edilmemesi durumu bir çelişki ortaya çıkarmaktadır. Bu durum da, Türkiye’nin ticari menfaatlerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir.

AB’nin imzaladığı STA sonucunda, bu üçüncü ülkelere uygulanan gümrüklerin kaldırılmasıyla, üçüncü tarafların malları AB pazarına girip AB üzerinden Türkiye’ye gümrüksüz geçerek ticaret sapmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, STA ile AB’nin üçüncü ülkelere vermiş olduğu tavizleri, Türkiye de Gümrük Birliği kapsamında, vermekle yükümlü bulunmaktadır. Durum böyle iken, STA yapılan üçüncü ülkelerce AB’ne verilen tarife ve tarife dışı engellerindeki tavizler AB üyesi olmaması nedeniyle, Türkiye için geçerli olmamaktadır ve bu ülkeler, Türkiye’den olan ithalatlarına yüksek tarifeler uygulamaya devam edebilmektedirler. Sonuç olarak, tek tarafın yararına işleyen bir mekanizma ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Türkiye açısından bu üçüncü ülkeleri STA yapmaya yönlendirmek iyice zorlaşmaktadır. AB’nin üçüncü ülkelerle imzaladığı STA’lar ticaret saptırıcı etkiler gösterdiğinde

¹ http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/regatt_e.htm

² http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats_01_e.htm

Türkiye pazarında haksız rekabete yol açabilmektedir. Özellikle STA akdedilen ülke Türkiye ile aynı sektörlerde gelişim gösteren ve Türkiye’de üretim yapılan belli sektörlerde rekabet gücüne sahip olan bir ülke ise durum Türkiye açısından daha da vahim olabilmektedir. Bu açıdan anlaşmaların aynı anda paralel olarak müzakere edilmesi ve aynı anda yürürlüğe girmesi sorunu bir ölçüde giderebilir.

Bu duruma örnek olarak, AB’nin halen Hindistan ve Güney Kore’yle yürüttüğü STA müzakerelerini gösterebiliriz.

Hindistan ile AB arasındaki STA müzakereleri 2007 yılında başladı. Şu anki aşamada, malların piyasaya giriş koşullarını geliştirme imkânları araştırılıyor ve kamu alımlarının da STA kapsamına girmesi için çalışmalar ve müzakereler devam ediyor. Ekim ayında sekizinci müzakere turunun düzenlenmesi bekleniyor.

18 Mayıs 2009’da yayımlanan AB ve Hindistan arasındaki STA’nın sürdürülebilir ticaret etkisi ile ilgili değerlendirmede³, Hindistan’ın üretiminde önemli değişikliklerin gerçekleşmesi bekleniyor. Özellikle bu ülkenin giyim ve deri sektöründeki üretiminin oldukça önemli derecede artması öngörülüyor (her iki sektör için %28 artış tahmini söz konusu). Hindistan’da tekstil ve giyim sanayî ekonomisinin önemli bir sektörünü oluşturmakta. AB de özellikle Hindistan’dan tekstil ve giyim ithal etmektedir. Örneğin AB’nin 2007 yılında Hindistan’dan toplam ithalatının %24,3’ü bu sektörden gerçekleşmiştir. Aynı yılda, AB’nin Türkiye’den toplam ithalatının %25,8’i de tekstil sektöründen oluşmaktadır. Hindistan’ın AB ile imzalayacağı STA çerçevesinde gümrükler ve tarife dışı engeller ortadan kalkacak. Bu durum da bu ülkenin AB piyasasına erişmesi için iyi bir fırsat oluşturacaktır. STA ile Hindistan’ın tekstil ihracatının %14 ve %20 arasında artması bekleniyor. Giyim sanayinde ise bu oranın %30 ve %43 arası olması öngörülmekte. Hindistan ve AB arasında akdedilen STA ile, Hindistan’ın tekstil ve giyim sektöründe piyasa payında, araştırma ve kalkınma yatırımlarında ve teknoloji transferlerinde önemli derecede artış olması ve ölçek ekonomisi üretiminin yükselmesi bekleniyor. AB-27’nin tekstil tedarikçileri arasında ilk sırada Çin yer alıyor (2007 yılında ithalatın %26’sı); bunu Türkiye (%18,3) ve sonra da Hindistan (%11,5) takip ediyor. Türkiye, Hindistan’a göre önemli piyasa payına sahip olsa da, STA’nın yürürlüğe girmesi ile güçlü bir rekabet baskısı hissedebilecek.

Güney Kore ile ise bir STA’nın en geç 2010 yılı başında imzalanması bekleniyor. Güney Kore ve AB Serbest Ticaret Anlaşması: sürdürülebilir ticaret etkisi ile ilgili değerlendirmede⁴, otomobil sektöründe, Güney Kore’deki üretiminde %6 artış sağlanması bekleniyor. Hem AB, hem de Kore’de otomobil sektörü uygulanan sayısız standartlar ve tarife dışı engeller nedeniyle en çok korunan sektörlerden biri olunca müzakerelerde, tarifelerin (AB için %10, Kore için %8) ve tarife dışı engellerin kaldırılması üzerinde yoğunlaşıyor. AB ve Güney Kore arasında imzalanan STA, Kore’nin ihracatını yükseltecek ve taşıma sektörü en kazançlı çıkacaktır. Çoğu AB otomobil şirketi STA konusunda çekimser fikir beyan etmekte. Güney Kore otomobilleri fiyat avantajları nedeniyle AB’de tüketiciler tarafından tercih edilmekte. Gümrük tarifelerinin kaldırılması sonucunda fiyatların daha da düşmesi Güney Kore arabalarına olan talebi artırabilir. 2008 yılında, AB’ye ihracat yapan ülkeler arasında, Türkiye yedinci

³ Trade Sustainability Impact Assessment for the FTA between the EU and the Republic of India
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/june/tradoc_143372.pdf

⁴Trade Sustainability Impact Assessment of the EU-Korea FTA: Draft Final Report
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/march/tradoc_138117.pdf

sırada yer alırken Kore sekizinci sırada yer almaktadır. AB'nin otomobil sektörü ithalatının %15,28'si Kore ile yapılmaktadır; bu oran Türkiye için ise %17,85 olarak kaydedilmiştir. Kore ile AB arasında imzalanacak STA ile ülkemizin otomobil sektöründe Güney Kore menşeli rekabetten büyük ölçüde etkilenmesi bekleniyor.

AB'nin üçüncü ülkelerle akdettiği STA'ların ülkemiz aleyhine yarattığı durumlar, Gümrük Birliği sisteminin işleyişinden kaynaklanmaktadır. Aleyhte durumların önlenmesi için, AB'nin gerçekleştirmek istediği ticari anlaşmalarda Türkiye'nin de karar mekanizmasında ve sürecinde yer alıp ortak bir pozisyon oluşturulması gerekmektedir. En azından, ilgili üçüncü ülke ve Türkiye arasında paralel müzakereler yürütülmeli ve benzer bir anlaşmaya varılması sağlanmalıdır. İlgili üçüncü ülke söz konusu benzer anlaşmayı Türkiye ile imzalayana kadar AB de anlaşmayı imzalamamalı, böylelikle üçüncü ülkenin Türkiye ile de ticari anlaşmayı sonuçlandırması temin edilmelidir. Bu anlamda, Türkiye'nin AB yetkililerine tezlerini savunarak bir iletişim ve ikna stratejisi izlenmesi gerekmektedir. Bu çabaları desteklemek için Türkiye'nin AB'nin imzaladığı STA'lar nedeniyle ekonomisinin ne yönde etkileneceğine dair düzenleyici etki analizleri de dahil olmak üzere kapsamlı çalışmalar yapılması büyük önem taşımaktadır.

Türkiye ile Ukrayna arasında STA müzakerelerinin dördüncü turuna 2009 yılı ekim ayında devam edilmesi öngörülmektedir. AB ile Ukrayna yakın zamanda bir STA gerçekleştirme sürecinde olduklarından, yukarıda belirtilen hususların göz önünden tutulması yararlı olacaktır.